

ОДНОС МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ И НАЦИОНАЛНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА У ПОСТУПЦИМА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Аїсїрактї: У овом раду биће речи о сличностїима и разлика-ма у кривичним постоїуцима који се воде за међународна кривична дела и за кривична дела орїанизованої кримнала. Осим тога, биће указано на сличностїи и разлике у односу на основна начела кривичної и кривичної процесної права, дефинисање појмова ових кривичних дела, као и на надлежностїи за вођење постоїука за међународна кривична дела, односно кривична дела орїанизованої кримнала.

Такође, биће речи о видовима и начинима међународне по-моћи и сарадње, односу међународної и националної кривичної права у тој делу, као и о побољшању међународне сарадње у виду ефикасностїи достїављања одговора на замолницу и постоїуностїи односно у највећој мери исцїуења обима правне помоћи која се захїева.

Кључне речи: међународна кривична дела, организова-ни криминал, Римски статут, Јавно тужилаштво за организо-вани криминал, међународна правна сарадња.

1. УВОД

Када говоримо о међународном кривичном праву неретко се тај термин поистовећује са међународном, односно интернационалном компонентом организованог кримнала, која је врло често присутна код овог облика организовања за извршење кривичних дела. Међутим, то није увек случај.

* Тужилац за организовани криминал од 01.01.2016. године до данас (од 11.05.2023. године главни Јавни тужилац за организовани криминал).

** Виши саветник у Јавном тужилаштву за организовани криминал, milica.vujanic@tok.jt.rs.

Стога, није могуће никако поистовећивати међународно кривично право и транснационалну компоненту организованог криминала (криминалитета), о чему ће у наставку рада бити речи детаљније.

У овом раду покушаћемо да укажемо на сличности и разлике у појму, начелима, надлежности, поступку и међународној кривичноправној сарадњи у поступцима за међународна кривична дела и поступцима за кривична дела организованог криминала.

2. ПОЈАМ МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ДЕЛА И ПОЈАМ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА (КРИМИНАЛИТЕТА)

Приликом отпочињања расправе о некој теми, најпре је потребно дефинисати појмове који се те теме тичу. Па ћемо тако, на почетку овог рада, поћи од дефинисања појмова међународног кривичног права и организованог криминала (криминалитета).

2.1. Појам међународног кривичног права

Када говоримо о дефинисању појма међународног кривичног права наилазимо на први проблем, јер се у терорији под међународним кривичним правом дефинишу различити појмови. У терорији се истиче да је израз међународно кривично право могуће користити у најмање шест различитих значења и то:

1. међународно кривично право у смислу територијалног/просторног дејства (важења) домаћег/националног права; 2. међународно кривично право које означава међународним правом прописана правила садржана у домаћем/националном кривичном праву; 3. међународно кривично право у смислу међународне „ауторизације“ домаћег/националног кривичног права; 4. међународно кривично право које означава део домаћег/националног кривичног права, који је заједнички за све цивилизоване нације; 5. међународно кривично право у смислу међународне кривичноправне сарадње; 6. међународно кривично право у материјалном значењу самих речи које сачињавају тај појам.¹

Постоје дефиниције међународног кривичног права у ширем и у ужем смислу. Међународно кривично право у *ширем смислу* обухвата три целине, и то:

1. право чију садржину чине правила којима се уређује примена националних кривичноправних одредби, што се своди на формулисање одређених принципа важења националног кривичног права,

1 G. Schwarzenberger, „The Problem of an International Criminal Law“, *Current Legal Problems*, Volume 3, 1/1950, 263–296.

2. кривично право као општи појам, које може да се подели на две врсте – кривично право које се примењује пред Међународним кривичним судом (материјално и процесно) и део националног кривичног законодавства, које такође можемо поделити на две целине – национално материјално и национално процесно кривично право.²

Међународно кривично право у *ужем смислу* подразумева оно кривично право које се примењује или је примењивано у поступку пред Међународним кривичним судом.³

У овом раду бавићемо се дефиницијом међународног кривичног права у *ужем смислу*.

2.2. Појам организованог криминала (криминалитета)

Као и код појма међународног кривичног права, постоје дилеме и код појмовног дефинисања организованог криминала/криминалитета.

Разни аутори уџбеника „лутали“ су у појмовном дефинисању користећи и појмове организованог криминала и организованог криминалитета, иако појам криминал јесте појам којим се описују све делатности којима се крше политичке и моралне норме неког друштва, док појам криминалитет означава свеукупност криминалних радњи на неком подручју.

Имајући наведено у виду, Мићо Бошковић користи појам организовани криминалитет, који дешинише као „друштвено негативну појаву, која се у различитим земљама света испољава у различитим појавним облицима, па су стога и дефиниције тог појма различите“.⁴ Такође, и Ђорђе Игњатовић користи приликом дефинисања појма израз организовани криминалитет и дешинише га као „врсту имовинског криминалитета, а карактерише га постојање кримианалне организације која обавља контнуирану привредну делатност, користећи при том насиље и корупцију носилаца власти“.⁵

И страни аутори бавили су се дефинисањем овог појма и у том смислу издвојићемо став Klaus von Lampe-а, који сматра да постоји више од 700 дефиниција организованог криминалитета, које су настале у последњих 70 година. Такође сматра да постоје 3 димензије тог појма, а то су:

1. организовање кривичних дела,
2. организација криминалаца, и

2 М. Шкулић, *Међународно кривично право*, Друго издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2022, 7–9.

3 *Ibid.*, 9.

4 М. Бошковић, *Организовани криминалитет*, Први део, криминолошки и криминалистички аспекти, Полицијска академија, Београд, 1998, 1–9.

5 Ђ. Игњатовић, М. Шкулић, *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012, 26–28.

3. организација друштвених сфера од стране криминалаца у сврху вршења кривичних дела.⁶

Занимљиво је и тумачење Frederico Varese-а, који даје дистинкцију између мафије, којом сматра Cosa Nostru на Сицилији и у Сједињеним Америчким државама, Јапанске Јакузе и Тријаде из Хонг Конга и организованог криминала, за који каже да су то групе које имају аспирације да створе монопол над производњом и дистрибуцијом одређених добара у подземљу.⁷

Као што се може приметити, домаћи аутори су се држали појма организованог криминалитета, док су страни аутори углавном користили појам организованог криминала.

Што се тиче праксе, она се једногласно одлучила за коришћење појма организованог криминала.

Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала⁸ дефинише „групу за организовани криминал“ у члану 2. која „означава организовану групу од три или више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу чињења једног или више тешких злочина или кривичних дела у складу са конвенцијом, ради задобијања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи“, док „организовану групу“ дефинише као „групу која није случајно формирана ради непосредног извршења кривичног дела и која не мора да има формално дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру“.

Интерпол пак сматра да су мреже организованог криминала укључене у различите типове криминалних активности, које се простиру на територији неколико држава, што је логично за Интерпол, имајући у виду да је то међународна полицијска организација која има 196 земаља чланица, које раде заједно на спречавању међународног организованог криминала и тешких облика кривичних дела прања новца, тероризма, и финансијског криминала.⁹

Кривични законик Републике Србије¹⁰ одређује дефиницију организоване криминалне групе у члану 112. ставу 35. дефинишући је као групу „од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора

6 K. Von Lampe, „Tackling organized crime: from Theory to practice“, *Crimen, Časopis za pravne nauke*, 3/2019, 215–225.

7 F. Varese, *The Russia Mafia: Private Protection in a New Market Economy*, Univerisity Press, Oxford, 2001.

8 Конвенција УН против транснационалног организованог криминала „Службени гласник СРЈ – Међународни уговори“, бр. 6/2001.

9 What is INTERPOL?, <http://www.interpol.int/>, 11. мај 2024.

10 Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи“.

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, теоризма и корупције¹¹ не дефинише појам организованог криминала, већ прописује која су то кривична дела организованог криминала.

3. НАЧЕЛА МЕЂУНАРОДНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА И НАЧЕЛА НАЦИОНАЛНОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА У ПОСТУПЦИМА КОЈИ СЕ ВОДЕ ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Сматрамо да нема потребе на овом месту наводити сва начела кривичног права, која су позната добро свим правницима, већ да је потребно указати на евентуалне специфичности кривичних поступака пред надлежним органима међународним – тужилаштвом и сталним Међународним кривичним судом те националним – у овом случају Јавним тужилаштвом за организовани криминал, Посебном одељењем за организовани криминал Вишег суда у Београду и Посебним одељењем Апелационог суда у Београду.

Пред сталним Међународним кривичним судом поступак се одвија према кривичноправним начелима који се могу поделити у три групе, и која се односе на:

1. кривично гоњење
2. извођење доказа, и
3. вођење кривичног поступка.

Начела која се односе на кривично гоњење јесу начело акузаторности, начело официјелности и легалитета кривичног гоњења, начело опортунитета и начело *ne bis in idem*.

Овде наилазимо на прве разлике и то код начела акузаторности. То начело представља правило да се поступак може покренути само на основу одговарајућег захтева – оптужног акта, поднесеног од стране субјекта којима има својство овлашћеног субјекта под законом предвиђеним условима, као и да тај овлашћени тужилац остаје при свом захтеву, уз евентуалну модификацију оптужног акта у складу са законом, а до окончања кривичног поступка.

Једини овлашћени тужилац пред сталним Међународним кривичним судом јесте онај тужилац који је део Римског статута¹² и он практично има

11 Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, теоризма и корупције, *Службени гласник РС*, бр. 64/2016, 87/2018 и 10/2023.

12 Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда, *Службени гласник СРЈ – Међународни ујовори*, бр. 5/2001.

монопол вођења поступка пред тим судом, јер се иницијатива за кривично гоњење подноси искључиво тужиоцу.

Према члану 52. Законика о кривичном поступку¹³ овлашћени тужилац у националном кривичном поступку може теоријски бити и оштећени ако након потврђивања оптужнице јавни тужилац изјави да одустаје од гоњења, а оштећени изјави да преузима кривично гоњење, иако је то у пракси за кривична дела организованог криминала изузетно редак случај. Па ипак, могућност постоји, за разлику од строгог правила које се односи на поступак пред сталним Међународним кривичним судом.

Осим тога, постоји још једна разлика. Овлашћени тужилац сталног Међународног кривичног суда уколико нађе да има основа за спровођење истраге подноси захтев за спровођење истраге већу који води претходни поступак, док је по националном кривичнопроцесном праву, тужилац тај који доноси наредбу о спровођењу истраге.

При томе, разлика постоји и у односу на потврђивање оптужнице, односно ступање оптужнице на правну снагу. По Законнику о кривичном поступку Републике Србије (чл. 331.-343.) оптужница се подноси надлежном суду након завршене истраге, доставља се окривљенима и браниоцима, који имају право на подношење одговора на оптужницу, након чега веће доноси одлуку да се оптужница потврђује или враћа јавном тужиоцу на допуну истраге, а може и одбити оптужницу или обуставити поступак из разлога прописаних у закону. Пред сталним Међународним судом се пак оптужница подноси већу за претходни поступак, које одржава рочиште поводом оптужнице, на којој мора бити присутан и окривљени (уз неколико изузетака наведених у Римском статуту – члан 61. став 2.), након чега одлучује о потврђивању оптужнице. Такође, на одлуку о потврђивању оптужнице у националном кривичном поступку постоји право жалбе непосредно вишем суду, док у међународном кривичном праву у поступку пред сталним Међународним кривичним судом оптужница ступа на снагу када веће за претходни поступак потврди наводе оптужнице, након чега је доставља судећем већу на даљи поступак (члан 61. став 7. тачка а)). Додатно, тужилац у поступку за међународна кривична дела пред Међународним кривичним судом има и ужа овлашћења, јер након ступања оптужнице на снагу, уколико жели да измени оптужницу или да одустане од кривичног гоњења окривљеног, то може учинити једино уз дозволу већа (чл. 61. став 9. Римског статута), док у националном законодавству јавни тужилац доноси самостално одлуку о томе да ли ће изменити или проширити оптужницу или поднети нову оптужницу (чл. 409. и 410. Законика о кривичном поступку), као и одустати од предлога за гоњење, у којем случају суд доноси одбијајућу пресуду (члан 422. Законика о кривичном поступку), која је даклараторног карактера.

Сличност се састоји у томе да постоји „специјализација“ у оба случаја, тј. и на међународном и на националном нивоу, стога што је за међународна

13 Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 и 62/2021.

кривична дела овлашћен да поступа искључиво тужилац при Међународном кривичном суду, а за поступке за кривична дела организованог криминала једино тужилац за организовани криминал.

Разлика постоји и код начела опортунитета, односно института одлагања кривичног гоњења, које је по националном кривичном законодавству могуће за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година уколико осумњичени прихвати једну или више обавеза приписаних чланом 283. став 1. Законика о кривичном поступку, док је међународним кривичним правом посве другачије одређено ово начело. Наиме, одређено кривично дело неће бити предмет кривичног поступка пред Међународним кривичним судом, не само уколико је случај већ под истрагом или се у односу на њега већ води кривични поступак у држави чији су органи иначе надлежни, већ иако се ради о случају недовољне тежине, који не оправдава даље поступање Међународног кривичног суда (члан 17. Римског статута). Дакле, опортунитет се у међународном кривичном праву процењује у сваком конкретном случају, невезано за запрећену казну, што и има логике будући да се пред тим судом воде поступци за најтежа кривична дела против човечности и такву одлуку није лако донети.

Осим тога, потребно је дотаћи се и начела *ne bis in idem* које се у међународном кривичном праву тумачи на начин да се никоме неће судити пред другим судом за кривично дело које спада у надлежност Међународног кривичног суда, за које је га је тај суд већ осудио или ослободио, које начело је детаљније уређено чланом 20. Римског статута и има своје три компоненте. Међутим, оно што бисмо истакли на овом месту јесте чињеница да пресуде Међународног кривичног суда обавезују само државе које су приступиле Римском статуту, из чега произилази да ово начело није важеће за све, већ само за државе које су потписнице Римског статута. То произилази из природе међународног кривичног права. У националном законодавству пресуде на целој територији Републике Србије имају дејство *ne bis in idem*, а осим пресуда такво дејство производе још и решење о обустави поступка, које доноси јавни тужилац, а не суд и одбијајућа пресуда. Поводом овог мишљења воде се расправе у теорији и пракси, али су аутори мишљења да је једино исправно и логично да такво дејство имају и одбијајућа пресуда и решење о обустави поступка, јер би у супротном поступање довело до правне несигурности.¹⁴

У овом раду нећемо се бавити доказним начелима јер су она у великој мери једнообразна у међународном и националном кривичном праву, као и начела вођења кривичног поступка.

Истакли бисмо само разлике у начелима правног лека, јер постоје разлике у погледу правних лекова прописане националним кривичним правом и Римским статутом.

Наиме, по Римском статуту правни лекови против пресуде су жалба и ревизија у односу на осуђујућу или ослобађајућу пресуду (чл. 81-84. Римског

14 Исто мишљење дели и Милан Шкулић, видети у М. Шкулић, *op. cit.*, 45.

статута), док је националним законодавством предвиђен већи број такозваних ванредних правних лекова: захтев за понављање кривичног поступка, понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству и захтев за заштиту законитости (чланови 470-494. Законика о кривичном поступку). Ревизија у односу на осуђујућу или ослобађајућу пресуду као таква није предвиђена Закоником о кривичном поступку, међутим тумачењем одредби Римског статута и Законика о кривичном поступку, којим је превиђена ревизија и захтев за понављање кривичног поступка, може се звести закључак да је реч о истом ванредном правом леку, само са различитим називом. Ово стога што је исти круг лица који је овлашћен за подношење ових правних лекова и јер су разлози за подношење идентични, односно ревизија се може поднети из законског разлога који је превиђен и чл. 473. став 1. тачка 3. Законика о кривичном поступку. Требало би само имати у виду да су разлози за понављање кривичног поступка шири, односно да их има више док је ревизију могуће поднети само из једног разлога.

Такође, постоје разлике у односу на жалбу, у смислу органа који одлучује о изјављеној жалби, а то је у међународном кривичном праву Жалбено веће (члан 83. Римског статута) Међународног кривичног суда, дакле исти орган одлучује о жалби, али у другом већу, док у националном кривичном праву о жалби одлучује другостепени суд (члан 445. Законика о кривичном поступку).

Када говоримо о начелима циља и основног начина вођења кривичног поступка, занимљива разлика појављује се код начела истине, где када оптужени призна кривицу, веће може одлучити да се суђење настави према редовном току као да оптужени није признао кривицу, а не да аутоматски примени правила о упрошћеном поступку који се своди само на изрицање санкције, и то када је такво поступање у интересу правде, а посебно у интересу жртава кривичног дела, како би се подробније презентовале битне чињенице (члан 65. став 4. Римског статута). То је такође разумљиво, имајући у виду природу жртава оштећених међународним кривичним делима. У националном кривичном праву ће се након признања окривљеног (које такође мора бити у складу са другим доказима, истинито и потпуно, непротивречно и јасно – члан 88. Законика о кривичном поступку) прећи на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције (члан 508. став 1. Законика о кривичном поступку), што је такоређи скоро па правило.

Осим тога, постоји разлика и у односу на договор или споразум између тужиоца и одбране у односу на измењену оптужницу, признање кривице или у погледу казне која би се требало изрећи, јер такви договори или споразуми у међународном кривичном праву не обавезују суд (члан 65. став 5. Римског статута), на основу чега се може закључити да споразуми између тужиоца и окривљеног нису дозвољени у међународном кривичном праву. Насупрот томе у националном кривичном законодавству јасно су предвиђени споразуми које тужилац може да закључи, а то су: Споразум о признању кривичног дела (чл. 213.-319. Законика о кривичном поступку), Споразум о сведочењу (чл. 320.-326. Законика о кривичном поступку) и

Споразум о сведочењу осуђеног (чл. 327-330. Законика о кривичном поступку). О свим наведеним споразумима одлучује суд и то у фази истраге судија за претходни поступак, а након подношења оптужнице суду председник већа. Мада, имајући у виду сложеност међународних кривичних дела, у смислу жртава јасно је што је овакво правило постављено. Тешко је носити се са (не)човечношћу и (не)људскости, а остати праведан, што је главни задатак сваког тужилаштва и суда, па самим тим и Међународног кривичног суда.

4. НАДЛЕЖНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ ОРГАНА У БОРБИ ПРОТИВ МЕЂУНАРОДНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА И НАДЛЕЖНОСТ НАЦИОНАЛНИХ ДРЖАВНИХ ОРГАНА У БОРБИ ПРОТИВ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

4.1. Надлежност Међународног кривичног суда

Међународни кривични суд надлежан је вођење кривичног поступка поводом најтежих кривичних дела, која су за таква проглашена од стране целокуне међународне заједнице и она су наведена у чл. 5. Римског статута, а то су:

1. Кривично дело геноцида (чије радње су прописане чланом 6. Римског статута)
2. Кривична дела регулисана као „злочини против човечности“ (чије радње су прописане чланом 7. Римског статута)
3. Кривична дела регулисана као „ратни злочини“ (чије радње ус прописане чланом 8. Римског статута)
4. Агресија.

Наведена кривична дела предвиђена су и националним законодавством у глави тридесет четири Кривичног законика, а за њихово гоњење и суђење надлежно је Јавно тужилаштво за ратне злочине и Посебно одељење Вишег суда у Београду.

Само ћемо напоменути да ће Међународни кривични суд водити поступак за међународно кривично дело из разлога предвиђених чл. 17. став 1. тачка а)-д) и у том случају ће применити Римски статут, уговоре, принципе и начела међународног права када је то сврсисходно, а тек у случају да се не може применити ниједан од наведених извора, примењује се општи правни принцип који је суд извео из националних закона светских правних система, а када је то оправдано и националне законе држава које би иначе биле надлежне поводом конкретног кривичног дела, под условом да ти принципи нису у колизији са Римским стаутом и међународно признатим нормама и стандардима (члан 21. Римског статута).

4.2. Надлежност Јавног тужилаштва за организовани криминал

Тужилаштво за организовани криминал је државни орган који је формиран Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела,¹⁵ које је наставило да поступа по Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризм и корупције, а које од 11.05.2024. године носи назив Јавно тужилаштво за организовани криминал и то на основу новог Закона о јавном тужилаштву.¹⁶ Пре тога постојало је Специјално тужилаштво, које је било основано на основу претходног Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању орданизованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.¹⁷

Јавно тужилаштво за организовани криминал надлежно је за:

1. кривична дела организованог криминала;
2. кривично дело убиство представника највиших државних органа (члан 310. Кривичног законика) и кривично дело оружане побуне (члан 311. Кривичног законика);
3. кривична дела против службене дужности (чл. 359. и чл. 361. до 368. Кривичног законика), када је окривљени, односно лице којем се даје мито, службено или одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављења од стране Народне скупштине, председника Републике, Владе, опште седнице Врховног суда, Високог савета судства или Високог савета тужилаштва, и кривично дело давање и примање мита у вези са гласањем (члан 156. Кривичног законика);
4. кривична дела против привреде (чл. 223, 223а, 224, 224а, 227, 228, 228а, 229, 230, 231, 232, 232а, 233, члана 235. став 4, чл. 236. и 245. Кривичног законика), ако вредност имовинске користи прелази 200.000.000 динара, односно ако вредност јавне набавке прелази 800.000.000 динара;
5. кривично дело тероризам (члан 391. Кривичног законика), кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела (члан 391а Кривичног законика), кривично дело врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (члан 391б Кривичног законика), кривично дело употреба смртоносне направе (члан 391в Кривичног

15 Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, „Службени гласник РС“, бр. 72/2009

16 Закон о јавном тужилаштву, „Службени гласник РС“, бр. 10/2023

17 Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, „Службени гласник РС“, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 60/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005 и 61/2005

- законика), кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта (члан 391г Кривичног законика), кривично дело финансирање тероризма (члан 393. Кривичног законика) и кривично дело терористичко удруживање (члан 393а Кривичног законика);
6. кривична дела против државних органа (члан 322. ст. 3. и 4. и члан 323. ст. 3. и 4. Кривичног законика) и кривична дела против правосуђа (чл. 333. и 335, члан 336. ст. 1, 2. и 4. и чл. 336б, 337. и 339. Кривичног законика), ако су извршена у вези са кривичним делима из тач. 1) до 5) овог члана;
 7. кривично дело прања новца (члан 245. Кривичног законика) у случају ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела предвиђених Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције. (члан 2. и 3. Закона о организацији и надлежности државних органа у борби против организованог криминала, тероризма и корупције).

У поступку за кривична дела организованог криминала поступа Јавно тужилаштво за организовани криминал, Посебно одељење за организовани криминал Вишег суда у Београду и Посебно одељење Апелационог суда у Београду, као и Министарство унутрашњих послова – организациона јединица надлежна за сузбијање организованог криминала – СБПОК (Служна за борбу против организованог криминала).

Које су сличности и разлике у поступцима који се воде за међународна кривична дела и кривична дела организованог криминала?

Већина сличности и разлика полази управо од односа самог међународног и националног кривичног права.

Начин уређења међународних органа и њихово поступање у потпуности је одређено нормама међународног карактера, а национални органи поступају по националним законодавствима која се у много чему разликују, почев од потпуно различите природе англосаксонског и европскоконтиненталног права.

Међународне норме обавезују међународне органе који су тим нормама устројени, на основу којих су и настали, важе интернационално (најчешће када је у питању гоњење и извршење одлука) и веома ретко се ослањају на одредбе било којег од националних законодавстава, осим у два случаја:

1. уколико је неко правило националног законодавства постало правило међународног карактера, или
2. уколико је по изричито предвиђено, као што је на пример случај са чланом 21. Римског статута.

Национална законодавства важе на одређеној територији и за одређену групу грађана – држављане одређене државе (осим у изузецима који су изричито прописани кривичним законодавством, као што је то случај код универзалног принципа просторног важења кривичног законодавства). Међународни акти државних органа део су националног законодавства, само уколико

су ратификовани од надлежних државних органа. У супротном, правила и одлуке међународног права, не обавезују националне државне органе.

Република Србија ратификовала је Римски статут и самим тим је дужна да поштује све његове одредбе и извршава одлуке, што је посебно значајно код начела *ne bis in idem*.

Однос међународног кривичног права у ужем смислу и националног кривичног права у односу на кривична дела организованог криминала и не постоји, имајући у виду појам међународних кривичних дела, онако како су она прописана Римским статутом.

Међутим, имајући у виду данашњи дуалитет или чак, слободно можемо рећи, вишестраност данашњих извршилаца кривичних дела, не би требало искључити будућу могућност сарадње између Међународног кривичног суда и Јавног тужилаштва за организовани криминал.

На овом месту само бисмо указали на још неке уопштене сличности и разлике које се појављују у међународном кривичном праву и националном кривичном праву које се тиче кривичних дела организованог криминала.

Међународни кривични суд је орган који је како му само име каже међународног карактера и чине га судије, тужиоци и остало осбље из држава које су ратификовале Римски статут. Дакле међународноправна природа тог органа условљена је националним људским капацитетима и само изузетно националним правима. Он као такав нема своју полицију, нити Канцеларија тужиоца гони осумњичене на тај начин што заједно са полицијом сама прикупља доказе. Напротив, Канцеларија тужиоца, односно тужилац, према члану 54. предузима одговарајуће мере како би обезбедио што ефикаснију истрагу и вођење кривичног поступка поводом кривичног дела из надлежности суда, које предузима на тај начин што тражи сарадњу држава или међународних организација. Осим тога, како смо већ то навели, тужилац је у значајно мањој мери самосталан, а то се види код правила да код измене и одустанка од кривичног гоњења, након започињања поступка пред судом, тужилац мора имати дозволу већа.

Такође, државе чланице Римског статута су те које пријављују тужиоцу извршење једног или више кривичних дела из надлежности суда (члан 14. Римског статута), на основу чега тужилац започиње истрагу, коју може покренути и на сопствену иницијативу, тако што подноси већу за претходни поступак захтев за спровођење истраге, које доноси решење о спровођењу истраге, ако нађе да има основа за спровођење истраге (члан 15. Римског статута).

У националном кривичном законодавству Републике Србије у односу на кривична дела организованог криминала, наредбу о спровођењу истраге доноси јавни тужилац (члан 296. Законика о кривичном поступку) и он је тај који спроводи истрагу (члан 298. Законика о кривичном поступку). За доношење наредбе о спровођењу истраге није му потребна дозвола суда, као ни за вођење истраге, а ни за допуну, проширење, завршетак или обуставу истраге. Кривичну пријаву најчешће подноси полиција, али то по Закону о кривичном поступку могу бити и државни и други органи, правна и физичка

лица (члан 280. став 1. Кривичног законика). Такозваним предистражним поступком (који у међународном кривичном праву фактички и не постоји) руководи јавни тужилац (члан 285. став. Законика о кривичном поступку) и у ту сврху може наложити полицији да предузме одређене радње ради откривања кривичних дела и проналажења осумњичених, која је дужна да изврши налог јавног тужиоца, као и да га о предузетим радњама редовно обавештава (члан 285. став 2. Законика о кривичном поступку). У поступцима за кривична дела организованог криминала, то је најчешће Служба за борбу против организованог криминала Министарства унутрашњих послова и Безбедносно информативна агенција, а дешава се и да то буду различите организационе јединице Министарства унутрашњих послова, па и Пореска полиција и Служба унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова.

5. ПОСТУПАК ПРЕД МЕЂУНАРОДНИМ КРИВИЧНИМ СУДОМ И У НАЦИОНАЛНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ У ОДНОСУ НА КРИВИЧНА ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

На првом месту сматрамо да је потребно нагласити, а како је то већ и речено у делу рада који се тиче начела кривичног права, да су начела вођења поступка у основи иста и у међународном кривичном, а и у националном кривичном праву.

Постоји неколико разлика, које произилазе из правне природе и карактера ова две врсте кривичног права:

1. Код покретања поступка: поступак у међународном кривичном праву започиње тако што тужилац покреће истрагу на основу пријаве државе чланице или на сопствену иницијативу тако што подноси захтев већу за претходни поступак, који доноси решење о спровођењу истраге (члан 14. и 15. Римског статута), док у националном кривичном праву јавни тужилац доноси наредбу о спровођењу истраге на основу кривичне пријаве државног или другог органа, правног или физичког лица (чл. 280. и 296. Законика о кривичном поступку);
2. У односу на носиоца: носилац националног кривичног поступка је одређена држава, док је у међународном кривичном праву носилац међународна заједница, односно држава која је својом вољом приступила Римском статуту;
3. У односу на државне органе који учествују у поступку: национални државни органи који учествују у сузбијању организованог криминала, користе национално процесно и материјално кривично право, док Међународни кривични суд примењује Римски статут, уговоре, принципе и начела међународног права када је то сврсисходно, а тек у случају да се не може применити ниједан од наведених извора, примењује се општи правни принцип који је суд извео из националних закона светских

- правних система, а када је то оправдано и националне законе држава које би иначе биле надлежне поводом конкретног кривичног дела, под условом да ти принципи нису у колизији са Римским статутом и међународно признатим нормама и стандардима (члан 21. Римског статута)
4. У односу на начело опортунитета: по националном кривичном законодавству начело опортунитета је могуће за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година уколико осумњичени прихвати једну или више обавеза приписаних чланом 283. став 1. Законика о кривичном поступку, док је међународним кривичним правом одређено да кривично дело неће бити предмет кривичног поступка пред Међународним кривичним судом, не само уколико је случај већ под истрагом или се у односу на њега већ води кривични поступак у држави чији су органи иначе надлежни, већ иако се ради о случају недовољне тежине, који не оправдава даље поступање Међународног кривичног суда (члан 17. Римског статута), што би значило да се начело опортунитета примењује у зависности од процене у сваком конкретном случају;
 5. У односу на споразуме тужиоца и окривљеног: у односу на договор или споразум између тужиоца и одбране у односу на измењену оптужницу, признање кривице или у погледу казне која би се требало изрећи, такви договори или споразуми у међународном кривичном праву не обавезују суд (члан 65. став 5. Римског статута), што би значило да споразуми између тужиоца и окривљеног нису дозвољени у међународном кривичном праву, док су у у националном кривичном законодавству јасно предвиђени споразуми које тужилац може да закључи са окривљеним;
 6. У начину ступања оптужнице на правну снагу: у националном кривичном праву, по Законнику о кривичном поступку Републике Србије (чл. 331-343) оптужница се подноси надлежном суду након завршене истраге, доставља се окривљенима и браниоцима, који имају право на подношење одговора на оптужницу, након чега веће доноси одлуку да се оптужница потврђује или враћа јавном тужиоцу на допуну истраге, а може и одбити оптужницу или обуставати поступак из разлога прописаних у закону, док се у међународном кривичном праву, у поступку који се спроводи пред сталним Међународним судом оптужница подноси већу за претходни поступак, које одржава рочиште поводом оптужнице, на којој мора бити присутан и окривљени (уз неколико изузетака наведених у Римском статуту – члан 61. став 2), након чега одлучује о потврђивању оптужнице. Такође, на одлуку о потврђивању оптужнице у националном кривичном поступку постоји право жалбе непосредно вишем суду, док у међународном кривичном праву у поступку пред сталним Међународним кривичним судом оптужница ступа на снагу када веће за претходни поступак потврди наводе оптужнице, након чега је доставља судећем већу на даљи поступак (члан 61. став 7. тачка а));

7. У односу на начело истине: када оптужени призна кривицу пред Међународним кривичним судом, веће може одлучити да се суђење настави према редовном току као да оптужени није признао кривицу, а не да аутоматски примени правила о упрошћеном поступку који се своди само на изрицање санкције, и то када је такво поступање у интересу правде, а посебно у интересу жртва кривичног дела, како би се подробније презентовале битне чињенице (члан 65. став 4. Римског статута), док ће се у националном кривичном праву, по правилу, након признања окривљеног (које такође мора бити у складу са другим доказима, истинито и потпуно, непротивречно у јасно – члан 88. Законика о кривичном поступку) прећи на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције (члан 508. став 1. Законика о кривичном поступку);
8. У односу на врсту пресуде: у међународном кривичном праву – Римском статуту предвиђено је само „одлучивање о казни“ (члан 76. Римског статута) што би указивало да постоји само једна врста пресуде – осуђујућа, што свакако у пракси није случај, већ постоји и ослобађајућа пресуда, која се, имајући у виду пропуст приликом израде Римског статута, доноси по правилу *argumentum a contrario* – када из изведених доказа не произилази закључак о постојању кривице, док је националним законодавством предвиђено три врсте пресуда: одбијајућа (члан 422. Законика о кривичном поступку), ослобађајућа (члан 423. Законика о кривичном поступку) и осуђујућа (члан 424. Законика о кривичном поступку);
9. У правним лековима на пресуду: по Римском статуту правни лекови против пресуде су жалба и ревизија у односу на осуђујућу или ослобађајућу пресуду (чл. 81-84. Римског статута), док је националним законодавством предвиђен већи број такозваних ванредних правних лекова: захтев за понављање кривичног поступка, понављање кривичног поступка осуђеном у одсуству и захтев за заштиту законитости (чланови 470-494. Законика о кривичном поступку). Такође, постоје разлике у односу на жалбу, у смислу органа који одлучује о изјављеној жалби, а то је у међународном кривичном праву Жалбено веће (члан 83. Римског статута) Међународног кривичног суда, дакле исти орган одлучује о жалби, али у другом већу, док у националном кривичном праву о жалби одлучује другостепени суд (члан 445. Законика о кривичном поступку).

6. МЕЂУНАРОДНА ПРАВНА ПОМОЋ

Римским статутом прописано је да су државе чланице дужне да у потпуности сарађују са судом и то како у фази истраге тако и у даљем току поступка који се води против лица која се терете за извршење кривичних дела из надлежности Међународног кривичног суда (члан 86. Римског статута).

Постоје две врсте помоћи, односно сарадње са Међународним кривичним судом:

1. хапшење и изручење лица која тражи Међународни кривични суд и
2. остали облици сарадње држава.

Изручење тражених лица суду прописано је одредбом члана 89. Римског статута, док је привремено хапшење прописано одредбом члана 92. Римског статута. Чланом 91. Римског статута прописана је садржина захтева за хапшење и изручење.

Други облици сарадње прописани су одредбом члана 93. Римског статута, а то су:

1. идентификација лица, њихових боравишта, одређивање локација на којима се траже одређени предмети,
2. извођење доказа укључујући узимање изјава сведока под заклетвом, проналажење доказа укључујући прибављање налаза вештака и других извештаја неопходних Међународном кривичном суду,
3. испитивање било код лица против којег се води истрага или му се суди,
4. припремање документације укључујући и судску документацију,
5. стварање претпоставки за добровољно сведочење или вештачење пред Међународним кривичним судом,
6. привремени трансфер лица,
7. претраживање терена укључујући ископавање и прегледање гробница,
8. обављање претреса и одузимање предмета,
9. прибављање извештаја и документа укључујући и званичне извештаје и документа,
10. заштита оштећених и сведока, као и чување доказа,
11. проналажење, улажење у траг, замрзавање и одузимање прихода, имовине, добара, те предмета којима је кривично дело извршено, при чему се не смеју угрозити права савесног трећег лица,
12. било који други облик помоћи који није забрањен законом државе од које се помоћ тражи, а од које се очекује да помогне Међународном кривичном суду у истрази и даљем поступку поводом кривичних дела из надлежности тог суда.

Законом о сарадњи са Међународним кривичним судом¹⁸ прописано је у члану 14. да сви државни органи преко Министарства сарађују у потпуности и у доброј вери са Међународним кривичним судом, ради пружања правне помоћи том суду, а у циљу кривичног гоњења за кривична дела за које је тај суд надлежан.

18 Закон о сарадњи са Међународним кривичним судом, „Службени гласник РС“, бр. 72/2009.

Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима¹⁹ (члан 2.) прописано је више облика правне помоћи у кривичним стварима, а то су:

1. изручење окривљеног или осуђеног,
2. преузимање или уступање кривичног гоњења,
3. извршење кривичне пресуде, и
4. остали облици међународне правне помоћи.

Најчешћи су остали облици пружања међународне правне помоћи и они су прописани чланом 83. Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, и то су:

1. извршење процесних радњи, као што су позивање и достављање писмена, саслушање окривљеног, испитивање сведока и вештака, увиђај, претресање просторија и лица, привремено одузимање предмета,
2. примене мере, као што су надзор и снимање телефонских и других разговора или комуникација и оптичка снимања лица, контролисана испорука, пружање симулованих пословних услуга, склапање симулованих правних послова, ангажовање прикривеног истражника, рачунарско претраживање и обрада података,
3. размена обавештења и достављање писмена и предмета који су у вези са кривичним поступком у држави молиљи, достављање података без замолнице, коришћење аудио и видео-конференцијске везе, формирање заједничких истражних тимова,
4. привремена предаја лица лишеног слободе ради испитивања пред надлежним органом државе молиље.

За кривична дела организованог криминала јако је битно постојање могућности пружања и захтевања правне помоћи, која се односи на посебне доказне радње, а која је предвиђена чланом 83. став 1. тачка 2. наведеног закона, имајући у виду да се врло често не може доћи до откривања и гоњења извршилаца кривичних дела организованог криминала без успостављања ових мера.

Што се тиче пружања и тражења правне помоћи од изузетног значаја је Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи²⁰ имајући у виду чињеницу да се поступак пружања међународне правне помоћи првенствено остварује према правилима прописаним у потврђеним међународним уговорима, а Закон о међународној правној помоћи се примењује само уколико не постоји потврђени међународни уговор или ако неко питање није прописано или регулисано међународним уговором.

19 Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, „Службени гласник РС“, бр. 20/2009.

20 Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи, са првим и другим додатним протоколом, „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 10/2001 и „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 2/2006.

То би свакако значило да би и Римски статут имао првенство у односу на Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

У том сислу једино можемо говорити о правом односу између међународног и националног кривичног законодавства, јер Римски статут је првенствено инструмент међународног карактера, иако је ратификовањем постао и део националног законодавства, међутим он би свакако имао превагу над националним Законом о међународној правној помоћи у кривичним стварима.

На крају, сматрамо да би било врло упутно рећи и пар речи о замолницама, које су окосница међународне сарадње у кривичним стварима, имајући у виду и појам и функцију међународног кривичног дела, а и међународну компоненту организованог криминала, са којом се Јавно тужилаштво за организовани криминал често сусреће, било да је реч о томе да се окривљени било докази налазе ван територије Републике Србије. У том случају потребно је упутити замолницу за пружање међународне правне помоћи. Јавно тужилаштво за организовани криминал је у 2022. години упутило 68 замолница, од чега је у истој години стигло 20 одговора на упућене замолнице, а 1 делимичан, док је у 2023. години упутило 50 замолница, од чега је у истој години стигло 19 одговора, један делимичан одговор и један „одговор“ који је гласио да није могуће удовољити достављеној замолници.

Зашто о овеоме пишемо на овом месту? Зато јер је основна разлика механизма које има Међународни кривични суд према Римском статуту тај да, уколико држава чланица одбије да поступи по захтеву за сарадњу коју јој је упутио суд и то учини противно одредбама статута, те на тај начин онемогући суд у обављању послова из његове надлежности, суд о томе треба да се изјасни, а након тога предмет прослеђује Скупштини држава чланица, односно Савету безбедности, ако је у конкретном предмету поступао по налогу Савета безбедности (члан 87. став 7. Римског статута), што би значило да постоји извесна врста „санкције“ за непоступање по захтеву.

У националним законодавствима то није случај, као ни у међународној сарадњи и помоћи са националним органима других држава. То илуструје и пример са бројем замолница и одговора на њих у 2022. и 2023. години, које је Јавно тужилаштво за организовани криминал имало.

Постоји и могућност да се замолнице шаљу преко EUROJUST-а (Канцеларије Европске уније за правосудну сарадњу), јер је то „агенција Европске уније за правосудну сарадњу у кривичним стварима, која има за циљ да подстакне и побољша сарадњу држава чланица у области истраге и кривичног гоњења, узајамне правне помоћи и извршење захтева за изручење, ефикасне истраге и вођења поступка“, где мноштво држава има своје „официре за везу“²¹, међу којима је и Република Србија. То врло често доприноси експедитивности, мада некада ни то не помаже.

21 Г. Јанићијевић, М. Манојловић Недељковић, М. Милићевић, *Јавно тужилачки приручник за пословање у предметима међународне правне помоћи у кривичним стварима*, Intra.Net communication d.o.o., Београд, 2019, 29.

У случајевима где Република Србија има потписане билатералне уговоре и у њима предвиђену могућност непосредног достављања, као што је то случај са Босном и Херцеговином и Црном Гором, много је лакше, брже и ефикасније доћи до одговора на замолницу.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић М., *Организовани криминалијетей, Први део, криминолошки и криминалистички аспекти*, Полицијска академија, Београд, 1998.
- Von Lampe K., „Tackling organized crime: from Theory to practice“, *Crimen, Časopis za pravne nauke*, 3/2019.
- Varese F., *The Russia Mafia: Private Protection in a New Market Economy*, Oxford Univerisity Press, Oxford, 2001.
- Игњатовић Ђ., Шкулић М., *Организовани криминалијетей*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2012.
- Јанићијевић Г., Манојловић Недељковић М., Милићевић М., *Јавнојужилачки иприручник за иосийуање у иремдеишима међународне иравне иомоћи у кривичним сиварима*, Intra.Net communication d.o.o., Београд, 2019.
- Schwarzenberger G., „*The Problem of an International Criminal Law*“, in: *Current Legal Problems*, Volume 3, 1/1950.
- Шкулић М., *Међународно кривично право*, Друго издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2022.

ПРОПИСИ

- Конвенција УН против транснационалног организованог криминала, *Службени иласник СРЈ – Међународни ујовори*, бр. 6/2001.
- Кривични законик Републике Србије, *Службени иласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, теоризма и корупције, *Службени иласник РС*, бр. 64/2016, 87/2018 и 10/2023.
- Закон о потврђивању Римског статута Међународног кривичног суда, *Службени иласник СРЈ – Међународни ујовори*, бр. 5/2001.
- Законик о кривичном поступку, *Службени иласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 и 62/2021.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, *Службени иласник РС*, бр. 72/2009.
- Закон о јавном тужилаштву, *Службени иласник РС*, бр. 10/2023.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних

дела, *Службени гласник РС*, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 60/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005 и 61/2005.

Закон о сарадњи са Међународним кривичним судом, *Службени гласник РС*, бр. 72/2009.

Закон о међународној правној помоћи у кривичним стварима, *Службени гласник РС*, бр. 20/2009.

Европска конвенција о међусобном пружању правне помоћи, са првим и другим додатним протоколом, *Службени листи СРЈ – Међународни ујовори*, бр. 10/2001 и *Службени листи СЦГ – Међународни ујовори*, бр. 2/2006.

Mladen Nenadić*

Milica Vujanović Đorđević**

RELATION BETWEEN INTERNATIONAL CRIMINAL AND NATIONAL CRIMINAL LAW IN PROCEEDINGS FOR ORGANIZED CRIME CRIMINAL OFFENSES

Summary

In this paper there will be words about similarities and differences in criminal proceedings that are being conducted for international criminal offences and for organized crime criminal offences. Besides, will be pointed out to similarities and differences regarding basic principles of criminal and criminal procedure law, defining terms of the named criminal offenses, as well as to jurisdiction to conduct the procedure for international criminal offenses, that is organized crime criminal offenses.

Also, there will be words about types and ways of the international help and cooperation, relation between international and national criminal law in that part, as well as improvement of the international cooperation in terms of delivery efficiency of the answers to the mutual legal assistance request and completeness that is, in to the greatest extent of fulfillment of the scope of legal assistance that is required.

Keywords: international criminal offenses, organized crime, Roman Statute, Public Prosecutor's Office for Organized Crime, international legal cooperation.

* Chief Public Prosecutor for Organized Crime, Public Prosecutor's Office for Organized Crime, Belgrade.

** Senior Advisor in Public Prosecutor's Office for Organized Crime, Belgrade, milica.vujanovic@tok.jt.rs.